

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen

gemeente: Oldambt

plaats: Nieuw Scheemda

toponiem: Zwaagweg 2a

bevoegd gezag: gemeente Oldambt

opdrachtgever: Bouwkundig ontwerp bureau Wilzing

centrumcoördinaten: 258.279 /582.941

kaartblad: 7H

onderzoeksmeldingsnummer: 4044284100

beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Oldambt en E-depot

uitvoerder: Libau

auteurs: I. van der Velde MA

autorisatie: N. van der Mei

telefoon: 050-3126545

e-mail: info@libau.nl

voorblad : De Topografisch Militaire kaart van 1864 met in de rode cirkel het plangebied

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van Bouwkundig Ontwerpburo Wilzing, vertegenwoordigd door dhr. B. Wilzing, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda in de gemeente Oldambt (zie figuur 1). De aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen van de bouw van een bewaarloods van circa 25 bij 30 meter. De loods zal met een onderheide poerenfundering worden gebouwd. Onder elke kolom zullen twee palen komen, ieder met afmetingen van circa 35 bij 40 cm en een lengte van circa 10 meter. Aangezien de grond ter plaatse van de schuur schuin afloopt, zal een gedeelte van de grond worden aangevuld met circa 1 meter geel zand. Het gebied waar de ingrepen worden beoogd, wordt in het bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

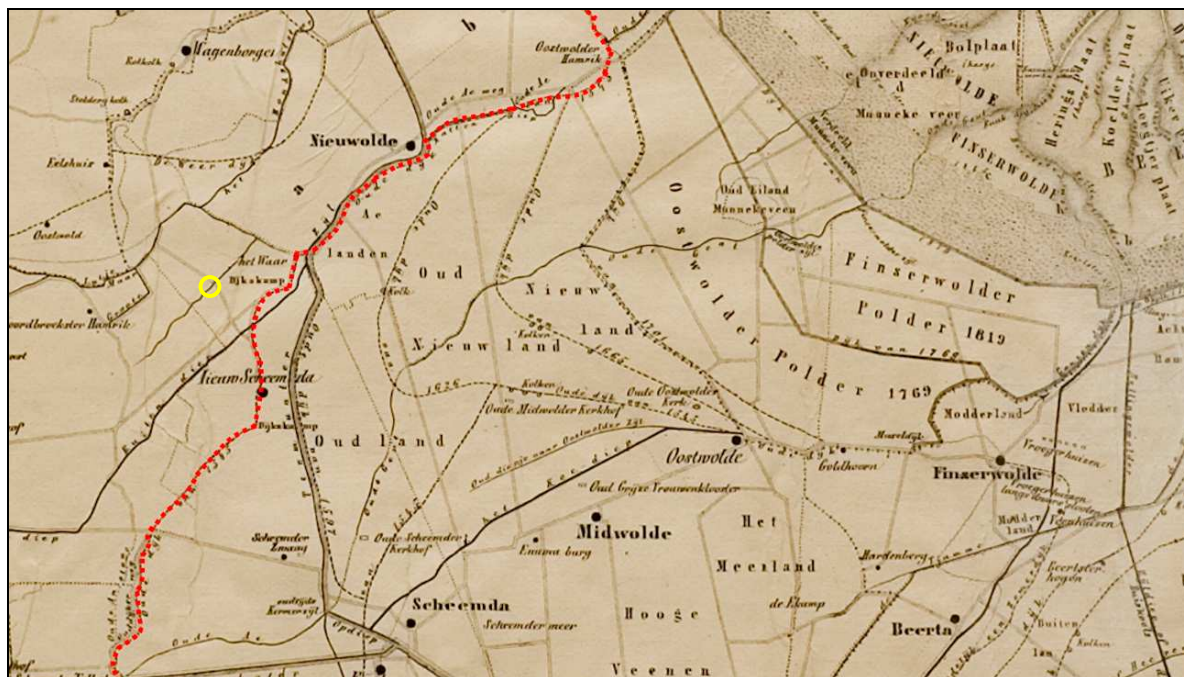
Figuur 1: Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda en omgeving. De locatie van het plangebied is met een rood kader en pijl aangegeven (Opentopo). In de inzet is een recente luchtfoto opgenomen, waarop het plangebied eveneens met een rood kader is aangegeven (luchtfoto 2016, PDOK).

Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied ligt ten noorden van Nieuw Scheemda en westelijk van 't Waar, in de streek het Klei-Oldambt. Het dorp Nieuw Scheemda is net als de dorpen 't Waar en Nieuwolda ontstaan langs een 16de-eeuwse dijk. Deze dijk liep van Scheemda naar de Dollardkust en is aangelegd langs de rand van de toenmalige Dollardboezem. Deze zeeboezem ontstond vanaf de 13de tot in de 16de eeuw doordat stuwing plaatsvond in de monding van de rivier de Eems. Hierdoor raakte een groot, laag gelegen veengebied in het Oldambt en Reiderland overspoeld, waarbij een pakket klei werd afgezet. Vanaf de late Middeleeuwen is dit veengebied in gebruik genomen als agrarisch gebied. De vele veenontginningsnederzettingen die in het gebied lagen, zijn door de inbraken van de Dollard overspoeld en bedekt geraakt met een pakket zware klei. De meeste dorpen in het Oldambt zijn daardoor verplaatst naar hoger gelegen gronden. In de loop van de 16de eeuw begon men door middel van het inpolderen van de Dollardboezem met het terugwinnen van het land op de zee. De inpolderingen van de kustpolders werden bewerkstelligd door de aanleg van een aantal langwerpige parallelle dijken (zie figuur 2).

Op de fysisch geografische kaart (zie bijlage) van de provincie Groningen is het plangebied gekarteerd als een vlakke getij-afzettingenvlakte (code Mv2). Door het plangebied is een oude waterloop weergegeven (blauwe stippellijn). De dorpen 't Waar en Nieuwolda liggen op de inversiewelving (code Mw3) van de Munter Ae die eveneens als ondergrond voor de 16^e-eeuwse dijk diende. Ten oosten van de dijk is een zeeboezemvlakte aangegeven (code Mv4). Ten noorden van het plangebied ligt een ontgonnen veenvlakte met meer dan 40 cm restveen en een kleidek van 15-40 cm dikte. Westelijk daarvan ligt een vlakke dekzandvlakte met een kleidek van 15-40 cm dikte, restveen van dezelfde omvang en glaciaal materiaal binnen 120 cm –mv (code moNv2g). Deze vlakte wordt onderbroken door een dekzandwelving met eveneens een kleidek van 15-40 cm dikte (code mNw1). Op de bodemkaart staat de bodem van het plangebied aangegeven als kalkarme poldervaaggrond bestaande uit klei (code Mn86C). Verder ten oosten van het plangebied, ter plaatse van de hierboven beschreven zeeboezemvlakte (code Mv4), liggen kalkrijke poldervaaggronden bestaande uit zware klei (code Mn45A; zie bijlage Bodemkaart).

Figuur 2: Detailopname van de kaart 'Dollard (bij laag water) en zijne omstreken' (G.A. Strating & G.A. Venema, 1854; collectie RUG). Het dijkracé van de 16e-eeuwse dijk (1545) is met een rode stippellijn gemarkeerd. Het plangebied wordt bij benadering weergegeven middels een gele cirkel.

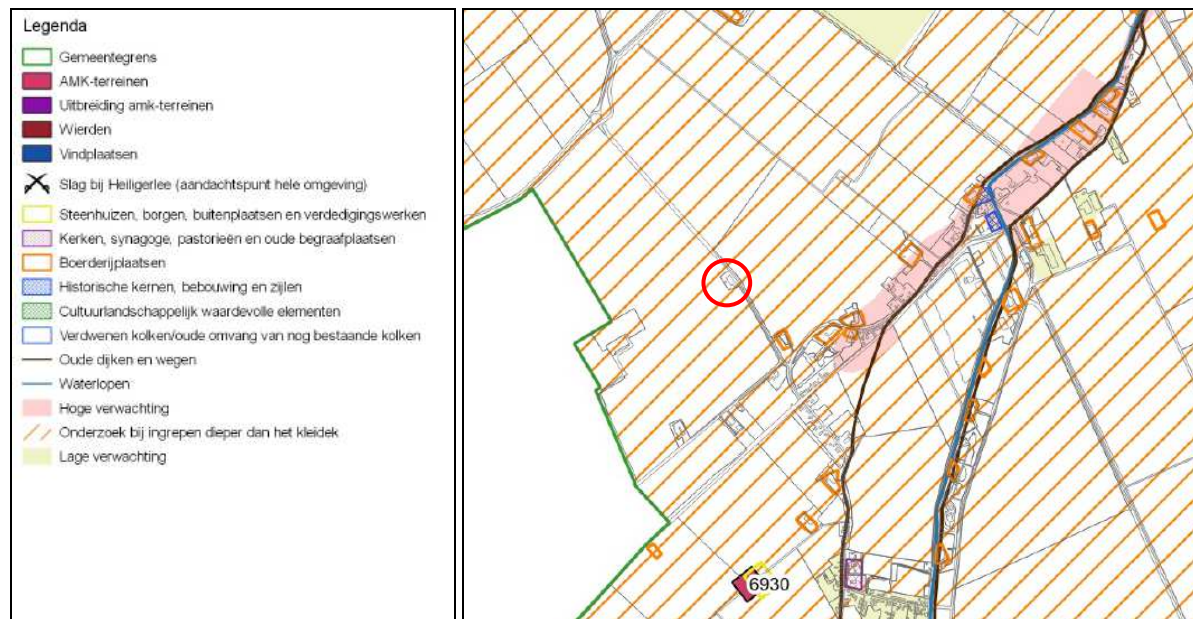
Op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2; zie bijlage Hoogtekaart AHN2) is te zien dat het plangebied op de overgang van de hogere gronden van de inversiewelving en de zeeboezemvlakte in het zuiden, naar de lagere gronden van de ontgonnen veenvlakte in het noorden is gelegen. Op de AHN2-detailkaart van het plangebied (zie bijlage) zijn de perceelsgrenzen evenals het tracé van de oude waterloop die door het zuiden van het plangebied loopt, herkenbaar. Vanwege de hogere ligging van het woonhuis loopt de hoogte binnen het plangebied in zuidwestelijke richting enigszins af. Zo bedraagt de hoogte van het maaiveld in het noorden van het plangebied circa -0,20 m NAP en in het zuiden circa -1,20 m NAP.

Archeologische informatie

Het plangebied is niet als bekend archeologisch terrein geregistreerd op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK; zie bijlage Kaart archeologie). Ook zijn uit het plangebied en omgeving geen archeologische vondstlocaties bekend (geen registraties in de archeologische database Archis). Verder ten zuiden van het plangebied ligt één AMK-terrein, namelijk een borgterrein (AMK-terrein 6930). Ten noordwesten van het plangebied zijn twee vondstlocaties gelegen. Bij de meest noordelijke vondstlocatie is op een akker baksteenpuin aangeploegd. Deze resten betreffen mogelijk de resten van een kerkfundament, maar gezien het materiaal in de puinbaan (baksteen en aardewerk) jonger is dan de middeleeuwen, betreft het hier waarschijnlijk de resten van de afgebroken boerderij die later op de fundamenten van de kerk gebouwd zou zijn. Elders op het perceel zijn nog middeleeuwse kloostermoppen en kogelpotaardewerk gevonden, plus een kraalsteen daterend uit de middeleeuwen tot nieuwe tijd (vondstlocatie 3008918100). Op vondstlocatie 2681176100 zijn enkele sloten, greppels en kuilen aangetroffen eveneens daterend tussen de middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Oldambt (Libau 2015, concept; zie figuur 3) ligt het plangebied in een zone waarin onderzoek plaats moet vinden wanneer ingrepen plaatsvinden die dieper dan het kleidek zullen reiken. Volgens boringen nabij het plangebied (Dinoloket) is het kleipakket hier 3 tot 4,5 m dik.

Figuur 3: Archeologische beleidskaart van de gemeente Oldambt (Libau 2015, concept) met in de rode cirkel het plangebied.

Historische geografie

Op de kadastrale minuut van de gemeente Scheemda (1823, sectie A blad 1; zie figuur 4) is ter plaatse van het plangebied een tuin (paars), bouwland (beige) en een waterloop zichtbaar. Het huis (rood) en erf (grijs) waren evenals het bouwland ten noorden van de waterloop destijds in het bezit van de heer Harm Luppens Udema, landbouwer. Het bouwland ten zuiden van de waterloop, alwaar een deel van het plangebied zich eveneens bevindt, was destijds in het bezit van de heer Ritse Siemons Bos, tevens landbouwer van beroep.

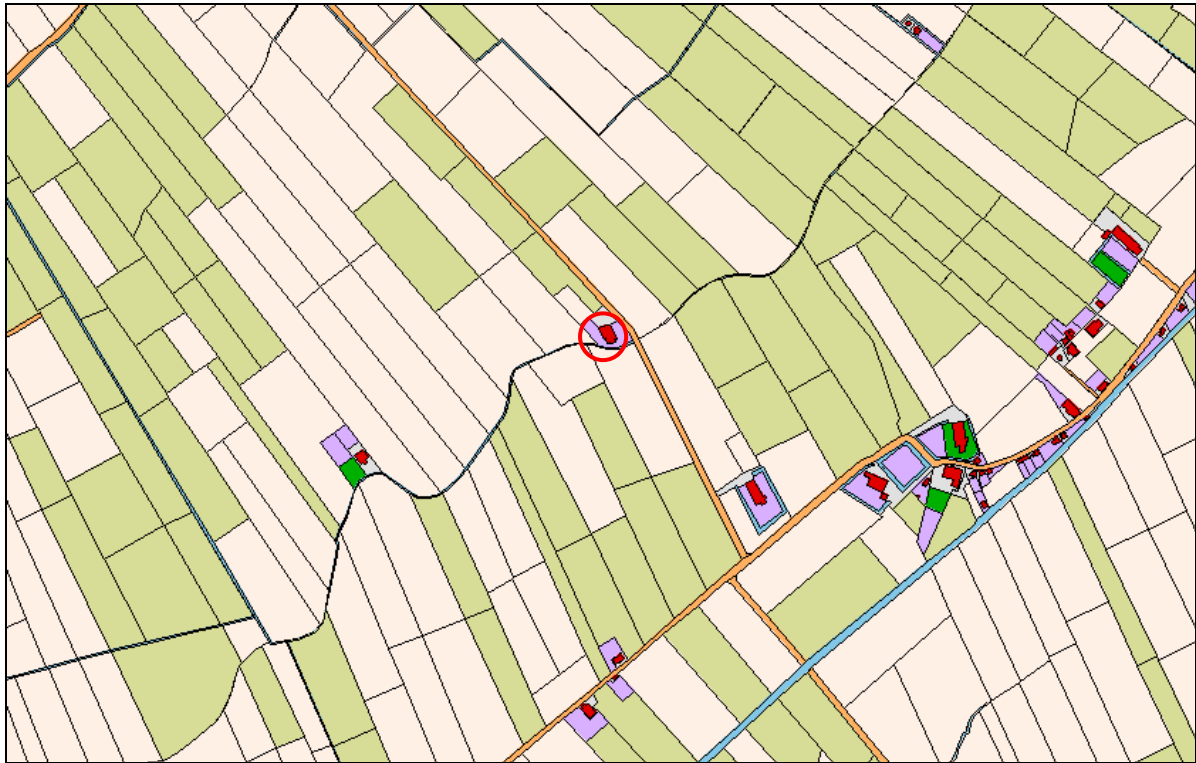
In de Grote historische atlas van 1851-1855 en op de Topografisch Militaire kaart van 1864 (HisGIS; zie voorblad) lijkt de situatie in het plangebied onveranderd ten opzichte van de kadastrale minuut uit 1823. De waterloop die door het plangebied stroomt, staat nu vermeld als Kleine Maar. Gedurende de 20ste eeuw hebben enkele wijzigingen plaatsgevonden in de bebouwing ter plaatse van het erf, woonhuis en de tuin van Zwaagweg 2a. In de jaren '50 van de 20ste eeuw is volgens de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG Viewer) een schuur geplaatst in het plangebied.

Overweging en advies

Het plangebied ligt ten noorden van Nieuw Scheemda en westelijk van 't Waar, in de streek het Klei-Oldambt. Door inbraken van de Dollard, vanaf circa de 13de tot en met circa de 16de eeuw, werd de streek overspoeld en bedekt met een pakket zware klei. Het plangebied is daarom gelegen op een vlakke getij-afzettingenvlakte die volgens de bodemkaart bestaat uit een kalkarme poldervaaggrond met klei.

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumenten Kaart en uit het plangebied en omgeving zijn geen archeologische vondstlocaties bekend. Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Oldambt ligt het plangebied in een zone waarin onderzoek plaats moet vinden wanneer ingrepen plaatsvinden die dieper dan het kleidek zullen reiken. Volgens boringen nabij het plangebied is het kleipakket hier echter 3 tot 4,5 meter dik. Aangezien de graafwerkzaamheden ten behoeve van de bouw van de nieuwe loods niet tot deze diepte plaats zullen vinden, wordt vervolgonderzoek niet noodzakelijk geacht. De heipalen hebben een beperkte omvang waardoor de oppervlakte van de verstoring beperkt zal blijven evenals de invloed op eventueel aanwezige archeologische resten.

Mochten bij de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt krachtens de Erfgoedwet, conform artikel 5.10, een meldingsplicht. Vondsten dienen zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij de gemeente Oldambt en bij Libau.

Figuur 4: De digitale versie van de kadastrale minuut uit 1823 (HisGIS), met in de rode cirkel het plangebied.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Bodemkaart;
- Hoogtekaart AHN2;
- AHN2-detailkaart;
- Kaart archeologie.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische Monumentenkaart.

Archis, archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

BAG Viewer, Basisregistraties Adressen en Gebouwen (www.bagviewer.kadaster.nl).

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-PRojekt Uitgevers, Groningen.

DINOloket Ondergrondgegevens (www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens).

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem (hisgis.nl).

Libau, 2015. Beleidskaart archeologie gemeente Oldambt CONCEPT.

Opentopo. Topografische kaarten van Nederland. J.W. van Aalst (www.opentopo.nl).

PDOK, Publieke Dienstverlening op de Kaart.

Schroor, M., 1996. *De atlas der provincielanden van Groningen (1722-1736)*. REGIO-PRojekt Uitgevers, Groningen.

Schroor, M., 1997. *De atlas der stadslanden van Groningen (1724-1729)*. REGIO-PRojekt Uitgevers, Groningen.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeberg et al.).

Topotijdreis, Tijdreis over 200 jaar topografie. Kadaster (www.topotijdreis.nl).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

Archeologische periodes

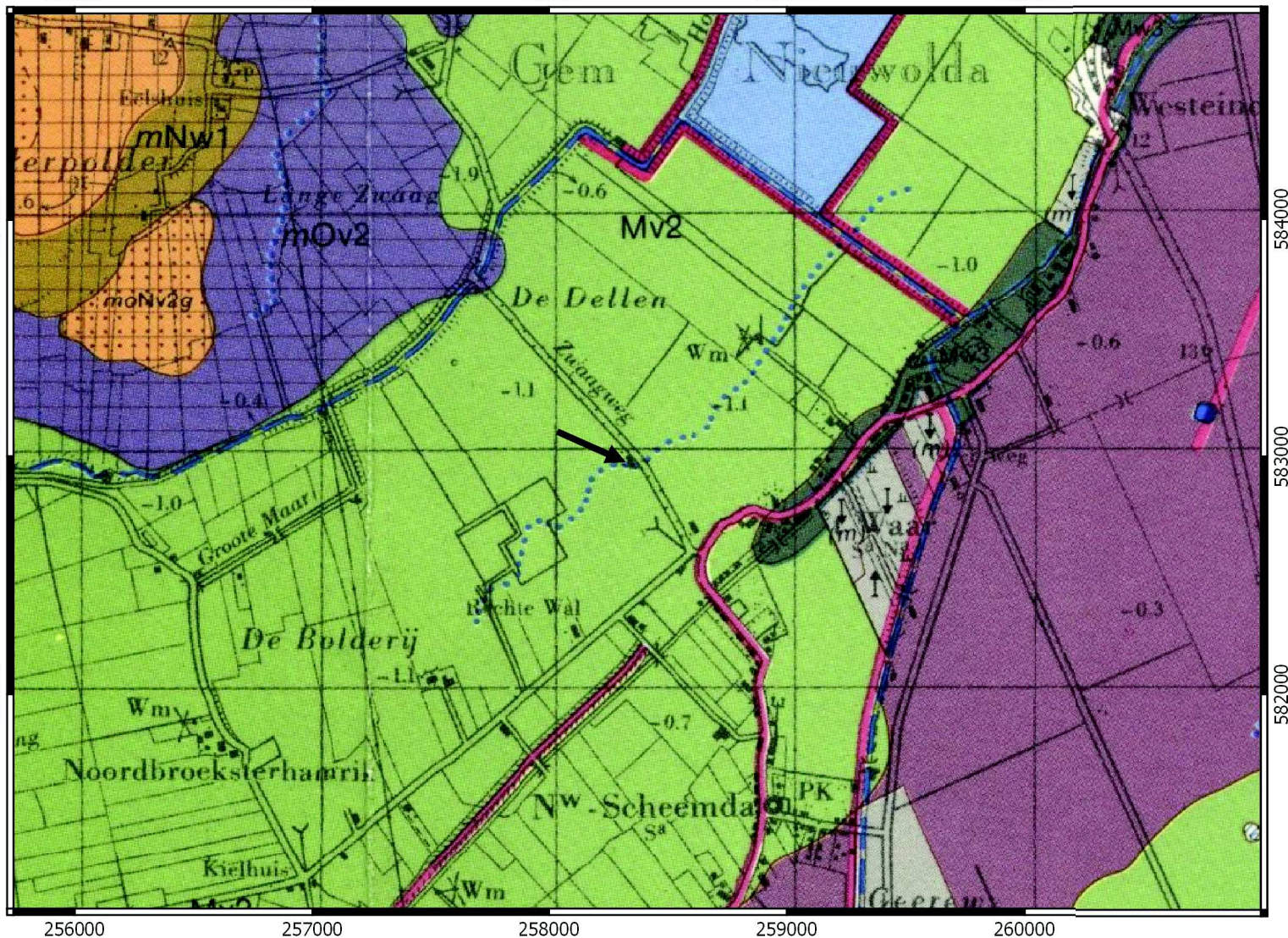
paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

256000 257000 258000 259000 260000

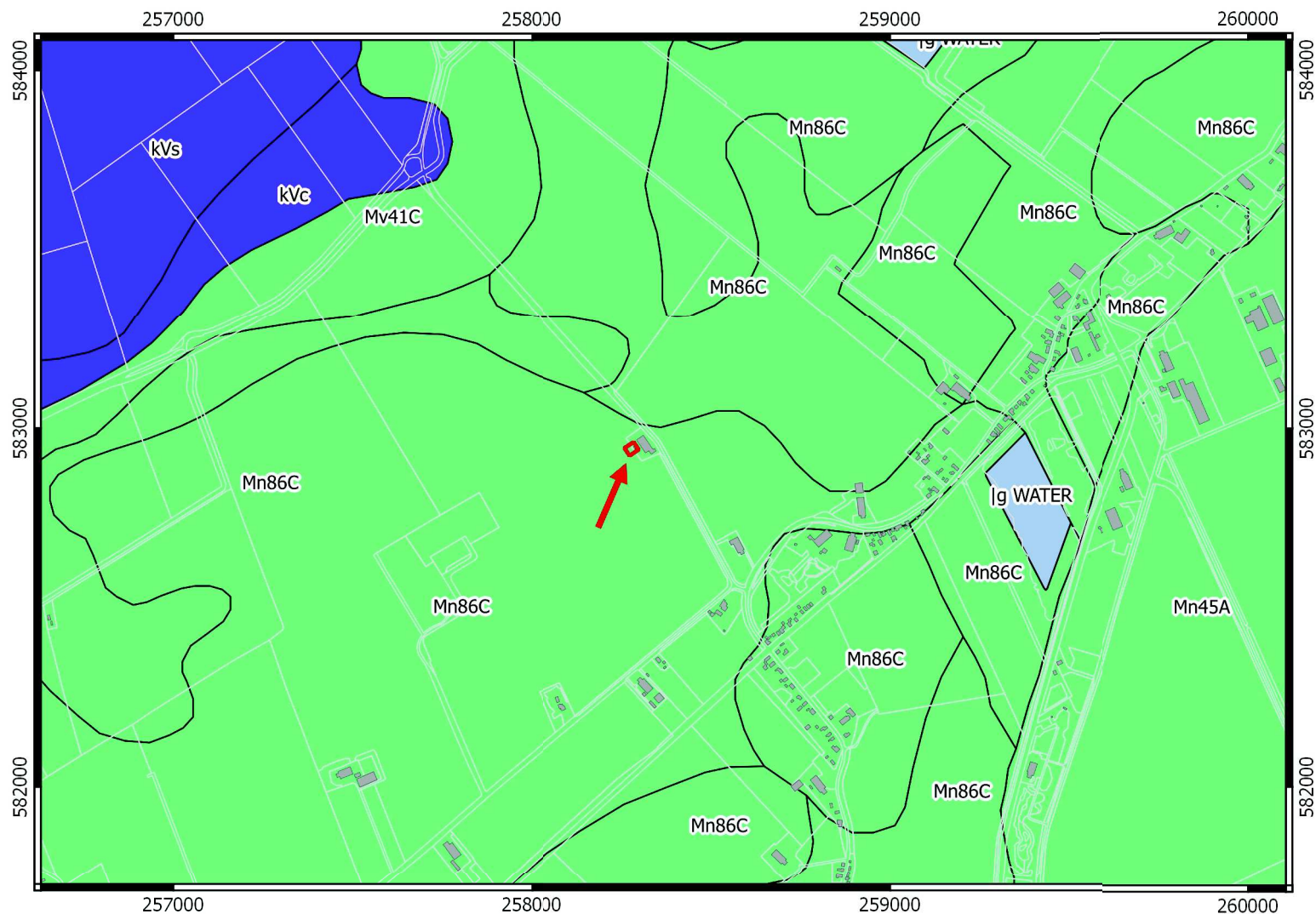

Legenda

	Plangebied		Nv2 - Vlakke dekzandvlakte
	Afgraving/ophoging/vergraving		Nw1 - Dekzandwieling
	Bebouwde kom		Ov2 - Ontgonnen veenvlakte > 40 cm veen
	Dijk		Water
	Mv2 - Vlakke getij-afzettingen		o - met restveen, 15-40 cm dik
	Mv4 - Zeeboezemvlakte		m - met kleidek, 15-40 cm dik
	Mw3 - Inversiewieling		g - met glaciaal materiaal binnen 120 cm onder maaiveld

Bodemkaart

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

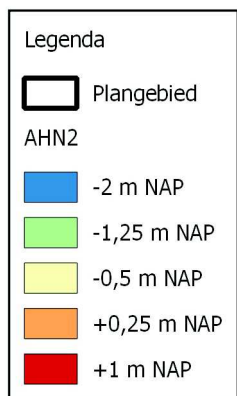
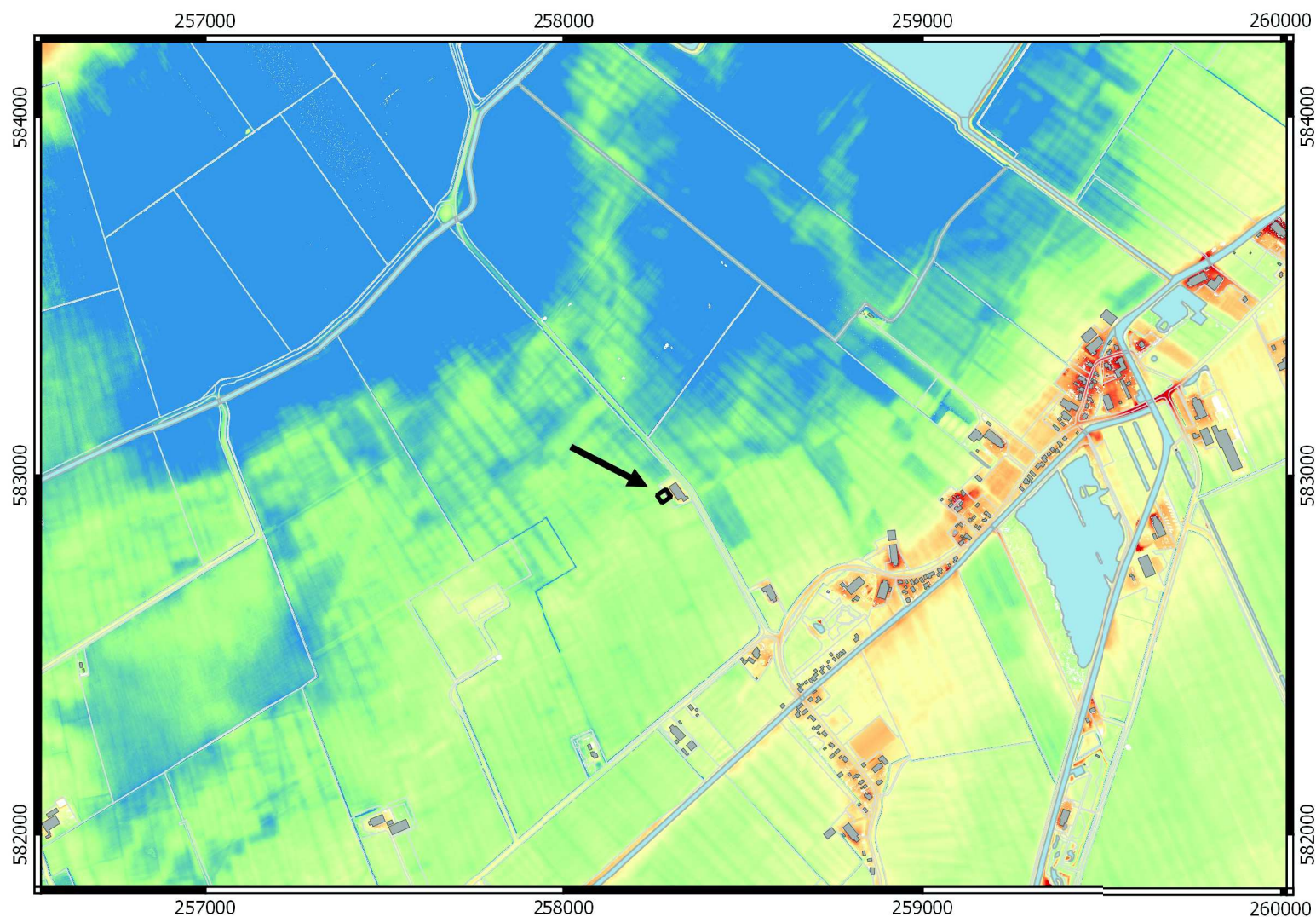

Legenda

- Plangebied
- Ijg WATER: water
- kVc: Waardveengronden op zeggeveen, rietzeggeveen of (mesotroof) broekveen
- kVs: Waardveengronden op veenmosveen
- Mn45A: Kalkrijke poldervaaggronden; zware klei, profielverloop 5
- Mn86C: Kalkarme poldervaaggronden; klei, profielverloop 3, of 3 en 4, of 4
- Mv41C: Kalkarme drechtvaaggronden; zware klei, profielverloop 1

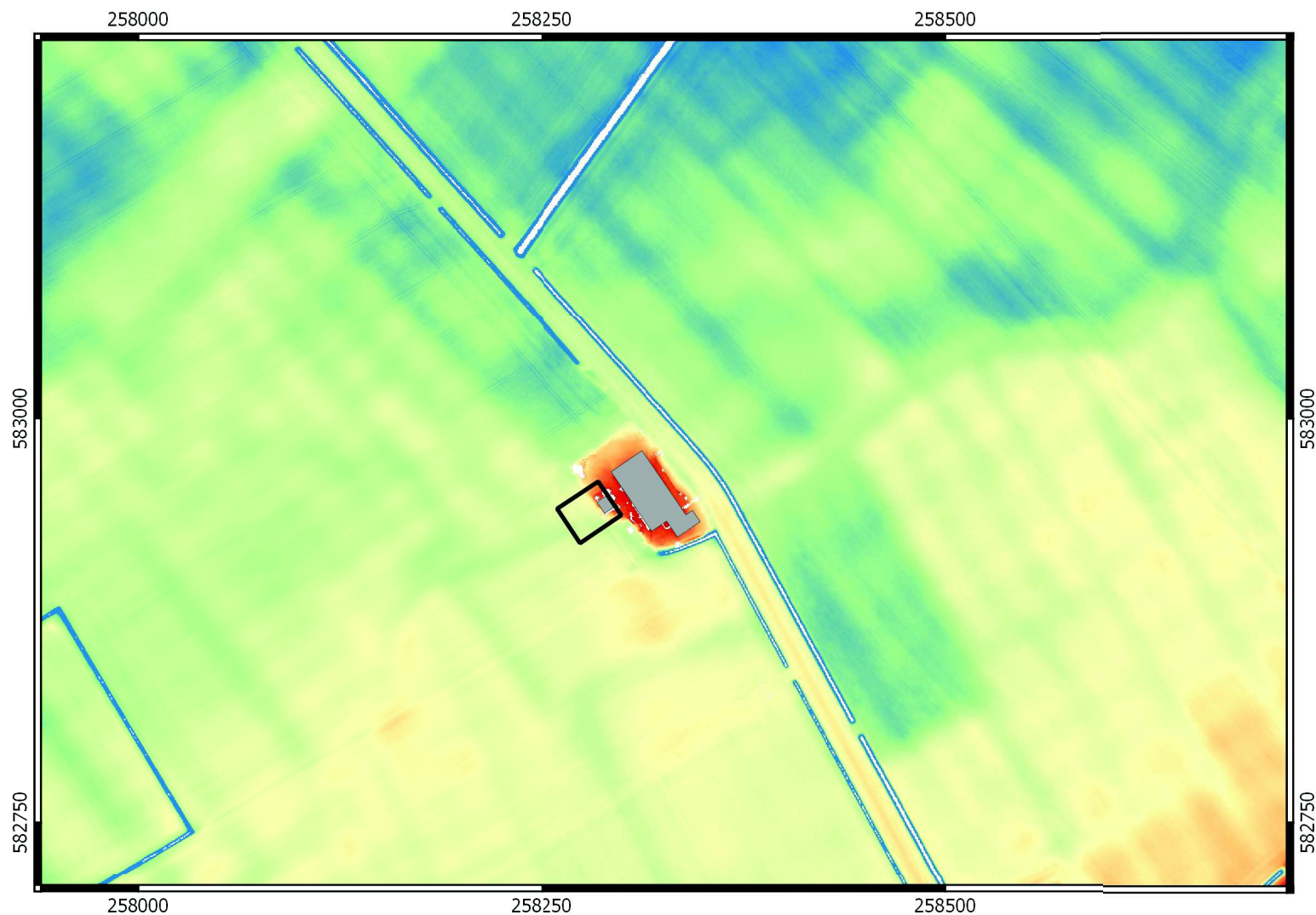
Hoogtekaart AHN2

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

AHN2-detailkaart

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

Legenda

 Plangebied

AHN2

 -2 m NAP

 -1,5 m NAP

 -1 m NAP

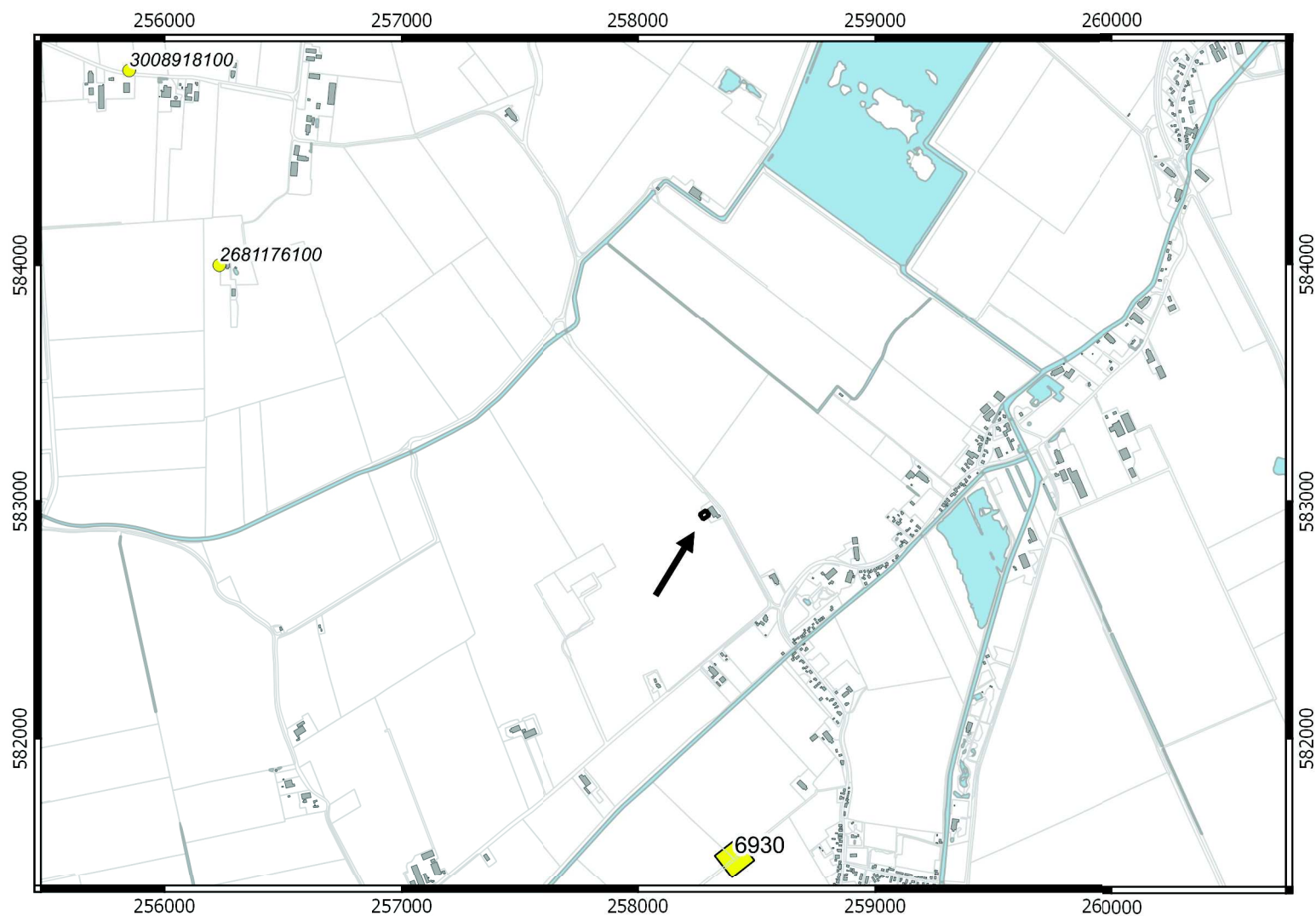
 -0,5 m NAP

 +0 m NAP

Kaart archeologie

Zwaagweg 2a te Nieuw Scheemda, gemeente Oldambt

Legenda

- Plangebied
- Vondstlocaties
- Terrein van archeologische waarde
- Terrein van hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde
- Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd